

یادداشت‌ها و برداشت‌ها

نقدهای روزنامه‌نگاران بر روزنامه‌نگاری

دکتر عباس اسدی

دانشیار گروه روزنامه‌نگاری دانشگاه علامه طباطبائی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

یادداشت‌ها و برداشت‌ها

(نقدهای روزنامه‌نگاران بر روزنامه‌نگاری)

دکتر عباس اسدی

دانشیار گروه روزنامه‌نگاری دانشگاه علامه طباطبائی

انتشارات موجک

سرشناسه: اسدی، عباس، ۱۳۵۰ -

عنوان و نام پدیدآور: یادداشت‌ها و برداشت‌ها: (نقدهای روزنامه‌نگاران بر روزنامه‌نگاری)/ تالیف عباس اسدی.

مشخصات نشر: تهران: انتشارات موجک، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری: ۱۸۳ ص.

شابک: ۰-۰۶۶-۹۹۴-۶۰۰-۹۷۸، ۳۰۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه.

عنوان دیگر: نقدهای روزنامه‌نگاران بر روزنامه‌نگاری.

موضوع: اسدی، عباس، ۱۳۵۰ - -- مقاله‌ها و خطابه‌ها

موضوع: روزنامه‌نگاری -- مقاله‌ها و خطابه‌ها

موضوع: Journalism-- Addresses, essays, lectures

موضوع: روزنامه‌نگاری -- جنبه‌های سیاسی -- مقاله‌ها و خطابه‌ها

موضوع: Journalism -- Political aspects -- Addresses, essays, lectures

موضوع: مطبوعات و سیاست -- نقد و تفسیر

موضوع: Press and Politics -- Criticism, interpretation, etc

رده بندی کنگره: ۱۳۹۷ ی۲ الف/۴۷۳۳ PN

رده بندی دیویی: ۰۷۰/۴

شماره کتابشناسی ملی: ۵۵۵۰۳۹۲

انتشارات موجک

تلگرام: ۰۹۰۱۷۶۷۲۵۰۲ کانال: telegram.me/mojak1

تلفن مرکز پخش: ۰۲۶۳۲۴۰۳۵۱۶ - ۰۲۶۳۲۴۰۳۵۱۳ - ۰۲۶۳۲۴۰۳۵۹۳

ایمیل: mojakpublication@yahoo.com

سایت: www.mojak.ir

عنوان: یادداشت‌ها و برداشت‌ها (نقدهای روزنامه‌نگاران بر روزنامه‌نگاری)

تالیف: دکتر عباس اسدی

طراح جلد: سیده زهرا روشنایی

مشخصات ظاهری: ۱۸۳ صفحه، قطع وزیری

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۷، تیراژ: ۵۰۰ جلد

قیمت: ۳۰۰۰۰۰ ریال، شابک: ۰-۰۶۶-۹۹۴-۶۰۰-۹۷۸

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر برای انتشارات موجک محفوظ است. هیچ شخص حقیقی و حقوقی حق چاپ و

تکثیر این اثر را به هر شکل و صورت اعم از فتوکپی، چاپ کتاب و ... را ندارد. متخلفین به موجب بند ۵ ماده قانون

حمایت از ناشرین تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱ مقدمه

بخش اول: یادداشت‌ها.....۷

۹ فصل اول: یادداشت‌های درباره روزنامه‌نگاری داخلی

۱۱ روزنامه‌نگاری ایران؛ بی‌آرمان و بی‌پیام زمان

۱۳ روزنامه‌نگاری از دردها بر می‌خیزد

۱۵ اخبار شبکه یک بیمار است

۲۱ شاقول صداقت خبر

۲۳ افکار عمومی؛ تحت سلطه یا گریز از سلطه

۲۷ جامعه بصری و زکام فرهنگی

۲۹ چالش‌های مدیریت رسانه‌ها در ایران

۳۳ فصل دوم: یادداشت‌هایی درباره روزنامه‌نگاری بین‌المللی

۳۵ پرس تی‌وی؛ صدای بی‌صدایان

۳۷ خبرنگار ایرانی چرا نه؟!

۳۹ اخلاق کاریکاتور یا کاریکاتور اخلاق

۴۱ فصل سوم: یادداشت‌هایی درباره سیاست و فرهنگ

۴۳ ترامپ؛ لات هرزه‌گوی جهان سیاست

۴۵ بودا بمیرا!

۴۷.....	پروکراسی‌های علمی و سقوط واژه‌ها
۴۹.....	در شانزله‌لیزه، آرزوها آزادند...
۵۳.....	زندگی طنابی است بر گردن بعضی...
۵۵.....	آب لرزه‌ای در واژه!
۵۵.....	کوچه خیال

بخش دوم: نقدها.....۵۷

۵۹.....	فصل چهارم: «اصول روزنامه‌نگاری» یا اصول گریز از روزنامه‌نگاری
۷۹.....	فصل پنجم: مصاحبه؛ چیستی، ارکان، شیوه‌ها و ریخت‌شناسی
۹۳.....	نگاه نقادانه به یک مصاحبه پرسر و صدا
۹۹.....	شناخت مصاحبه‌شونده؛ کلید اصلی مصاحبه
۱۰۳.....	فصل ششم: رسانه‌های اروپایی: کدام ساختار، کدام سیاست و کدام هویت؟! ..
۱۲۵.....	فصل هفتم: نشانه‌های ناآگاهی از سواد رسانه‌ای
۱۴۷.....	فصل هشتم: کتاب‌سازی مردانه برای نقش‌های زنانه

بخش سوم: گفته‌ها..... ۱۶۱

۱۶۳.....	برخی به تحول در ارتباطات آلرژی دارند
۱۷۳.....	قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات قابل اجرا نیست

منابع..... ۱۸۱

۱۸۱.....	فارسی
۱۸۳.....	انگلیسی

مقدمه

این کتاب حاوی تعدادی از یادداشت‌ها و نقدهایی در حوزه روزنامه‌نگاری است که نویسنده در نشریات و خبرگزاری‌های داخلی منتشر کرده است. با این که شوق و شتاب وافر به چاپ آنها نداشته، اما دانشجویان و دیگر علاقه‌مندان در طلب آنها پیشقدم شدند و قضیه را پی گرفتند تا سرانجام، بخشی از آنها به دست چاپ سپرده شد.

اظهار نظر در باب کیفیت این مقالات کار نویسنده نیست و اگر محتوای کتاب در خور بحث و نقد باشد، صاحبان نظر در این مورد به اظهار رای خواهند پرداخت، ولی آنچه در این جا می‌توان گفت، این است که اکثر این مقالات در ارتباط با مسایل روزنامه‌نگاری نوشته شده که به عقیده نویسنده مضامین و معانی مکتوم در آنها هیچ گاه کهنه نخواهند شد.

انتخاب مقالات حاضر از میان خیل مقالات دیگر، صرفاً بر اساس رویکرد آموزشی آنها در حوزه روزنامه‌نگاری بوده است. به عبارتی، مقالات منتخب، حاوی نکات مهم آموزشی و پیام‌های پنهان و آشکاری هستند که می‌توانند در ارتقاء فعالیت‌های حرفه‌ای دانشجویان و دیگر علاقه‌مندان حوزه روزنامه‌نگاری و به خصوص روزنامه‌نگاری بین‌المللی به کار آیند. در واقع، نکات آموزشی نهفته در این مقالات، هم به لحاظ سبک نگارش و هم به لحاظ زاویه دید، قابل تامل اند که می‌توانند جهت نگارش و پردازش سوژه‌ها برای فعالان و علاقه‌مندان این حوزه، الگوهای مناسبی باشند. با این حال، این کتاب نه یک بیان نامه است و نه یک ادعا نامه. آن تنها واکنش‌های نویسنده به محیط و زمانه خویش است.

هر کس که ز شهر، آشنائست

داند که متاع ما کجائست

با این اوصاف باید گفت که، کتاب «یادداشت‌ها و برداشت‌ها» از سه بخش تشکیل شده است. بخش نخست، به تعدادی از یادداشت‌های نویسنده اختصاص یافته است که برخی از آنها در رسانه‌ها منتشر

شده و نشانی هر یک در ذیل آن آمده است و بعضی دیگر نیز، برای نخستین بار است که در این جا منتشر می‌شوند. بخش دوم کتاب هم، شامل تعدادی از نقدهایی نویسنده به کتاب‌های حوزه روزنامه‌نگاری است که اکثر آنها به درخواست فصلنامه «نقد کتاب علوم اطلاع رسانی و ارتباطات» و بر اساس چارچوب و استانداردهای فنی آن نوشته و در آنجا به چاپ رسیده‌اند. اکثر این نقدها همواره طبق روال معمول از سوی خود مجله به برخی دوره‌های از جشنواره نقد کتاب ارسال شده و تا مرحله دوم داوری نیز پیش رفته‌اند، اما با کمال تاسف در مرحله سوم به دلیل «بیماری در داوری»‌ها از رسیدن به مرحله نهایی باز مانده‌اند. زیرا داوران نهایی از کسانی بوده‌اند که در طول عمر خود نه تنها یک خط، نقدی ننوشته بوده‌اند، حتی با مرور «کارنامه‌ک»‌های آنان در «کتابچه گزارش جشنواره» مشخص می‌شود که عمده فعالیت علمی شان «تکدی گری» و «ضرب و جرح» و «روسپیگری در ایران» و یا «فیلم‌های اکشن هالیوود» بوده است. بنابراین، اگر آنان نقد را هیچ نمی‌شناخته‌اند، اما در عوض منتقد را کاملاً می‌شناخته‌اند. لذا عرصه داوری، برای این به اصطلاح داوران، بسان صحنه‌های «فیلم‌های اکشن هالیوود» بوده است، تا منتقدان خویش و رفقا و شرکای خود را مورد «ضرب و جرح» قرار دهند. البته این از ویژگی‌های برخی داوری‌هاست که گاهی باعث می‌شود تا «بی‌چرا»‌ها به «چرا» برسند.

از این موضوع که بگذاریم، باید بگوییم که در بخش دوم، مقاله نخست، تحت عنوان «اصول روزنامه‌نگاری یا اصول گریز از روزنامه‌نگاری» به نقد کتاب «اصول روزنامه‌نگاری» اختصاص دارد، کتاب مورد نقد، به مباحثی چون استقلال، حقیقت، عینیت، حقوق و مسئولیت، در حرفه روزنامه‌نگاری پرداخته است. البته نویسندگان آن، در کنار این مباحث، دیگر ابعاد فعالیت‌های روزنامه‌نگاری را به خصوص در آمریکا تشریح کرده‌اند و به شدت از تجاری شدن روزنامه‌نگاری و از بین رفتن استقلال روزنامه‌نگاران انتقاد نموده‌اند. آنها همچنین برای مقابله با برخی عوارض تجاری شدن روزنامه‌نگاری، رهنمودها و توصیه‌هایی تقریباً کاربردی نیز ارائه کرده‌اند. یکی از جدیدترین بحث‌های کتاب مربوط به «حقوق و مسئولیت‌های شهروندان» است. موضوعی که در گذشته، تنها شامل حقوق و مسئولیت‌های روزنامه‌نگاران بود، اما این بار در این کتاب، حقوق و مسئولیت شهروندان و روزنامه‌نگاران به صورت توأمان مورد بحث قرار گرفته است. مطالب ارائه شده در کتاب «اصول روزنامه‌نگاری» فقط به روزنامه‌نگاری مطبوعاتی (مکتوب) محدود نشده، بلکه به سایر

رسانه‌ها از جمله شبکه‌های تلویزیونی و رسانه‌های اینترنتی نیز کشیده شده است. کتاب حاضر، محصول ساعت‌ها بحث و گفتگوی نویسندگان آن با روزنامه‌نگاران و حرفه‌ای‌های رسانه‌ای آمریکاست. اما ترجمه آن، نشان می‌دهد که مترجم نتوانسته بین خوانندگان و نویسندگان کتاب، ارتباط خوبی برقرار کند.

مقاله دوم تحت عنوان «مصاحبه؛ چستی، ارکان، شیوه‌ها و ریخت‌شناسی» به بررسی و نقد «کتاب کوچک مصاحبه» پرداخته که کتاب مذکور در پنج بخش کوشیده ضمن پرداختن به چستی مصاحبه، ارکان مصاحبه، شیوه‌های مصاحبه و ریخت‌شناسی مصاحبه، به صورت راهنمای دستی برای اهالی رسانه به خصوص برای خبرنگاران و روزنامه‌نگاران در آید. به عبارتی، آنچه که در این کتاب آورده شده حاوی تجربیات نویسنده در رادیوست که خواسته به طور فشرده، «تجربه‌ها»ی رادیویی خود را «برای رهیافت علاقه‌مندان» و دادن «سرنخ‌های راه‌گشایی برای رسیدن به مصاحبه منطقی» ارائه کند. اما این که نویسنده چقدر در این زمینه موفق شده و توانسته به هدف خود نزدیک شود، در این مقاله مورد بررسی قرار گرفته و نقاط قوت و ضعف کتاب به نقد کشیده شده است. مطالعه و بررسی دقیق کتاب مذکور نشان می‌دهد که نویسنده در رسیدن به هدف خود ناکام مانده است، زیرا در هیچ کجای کتاب، اثری از تجربیات او دیده نمی‌شود و مهمتر از آن، کتاب به جای این که برای خوانندگان سرنخ‌هایی درباره انجام یک مصاحبه مطلوب و مفید بدهد، آنها را با کلاف سر درگمی مواجه کرده که هیچ ناخنی قادر به گشودن آن نیست.

مقاله سوم، تحت عنوان «رسانه‌های اروپایی: کدام ساختار، کدام سیاست و کدام هویت؟!» به بررسی و نقد کتاب «رسانه‌های اروپایی: ساختارها، سیاست‌ها و هویت» اختصاص یافته است که توسط «استیلیانوس پاپاتاناسوپولوس» و «رالف نگرین»، دو پژوهشگر شناخته شده حوزه ارتباطات نوشته شده، و با زبانی شیوا خواننده را با مسائل «اقتصاد سیاسی رسانه‌ها در اروپا»، «اروپاسازی رسانه‌ها» و «پروژه فرهنگی - سیاسی اروپا» آشنا می‌کنند. آنان با توصیف مسائل، پویایی‌ها و واقعیت‌های بخش رسانه‌ای اروپا با ترکیب جدیدترین اطلاعات در خصوص این عرصه، کوشیده‌اند تا به این سؤال پاسخ دهند که آیا شاهد ظهور رسانه‌های اروپایی هستیم یا آنچه می‌بینیم تنها دنباله مجموعه‌ای از رسانه‌های داخلی مجزاست که در یک بستر اروپایی پدید می‌آیند؟ این کتاب به سه بخش تقسیم شده است. بخش اول به ساختار رسانه‌های اروپایی می‌پردازد و نگاهی کلی به عملکرد این رسانه‌ها

دارد. فصل دوم به دنبال توصیف برخی از ابعاد ساختاری اولیه رسانه‌ها در اروپاست. این فصل مروری دارد به ویژگی‌های مشترک و نیز ویژگی‌هایی که سیستم‌ها را از یکدیگر و از سایر نقاط جهان تفکیک می‌کنند و فصل سوم به بحث در خصوص تحولات رسانه‌های نوین در اروپا، به ویژه در حوزه‌های تلویزیون دیجیتال، نفوذ اینترنت، توسعه تلویزیون‌های اینترنتی و تلویزیون‌های همراه می‌پردازد.

مقاله چهارم نیز تحت عنوان «نشانه‌های ناآگاهی از سواد رسانه‌ای» به نقد کتاب «سواد رسانه‌ای و آگاهی‌های نشانه‌شناختی» پرداخته که توسط «الیوت گینز» نوشته شده و کوشیده تا با تحلیل نشانه‌های موجود در تعدادی از فیلم‌های خبری و سریال‌های سرگرم‌کننده تلویزیونی آمریکا، به خواننده نشان بدهد که این فیلم‌ها و سریال‌ها چه چیزهایی را توانسته‌اند یا نتوانسته‌اند، بیان کنند؟ پیام‌هایشان را چگونه شکل داده‌اند؟ برای انتقال این پیام‌ها به مخاطبان خود از چه فونوی استفاده کرده‌اند؟ و چگونه می‌توان معنای پیام‌های صریح یا ضمنی و خودآگاه یا نیمه خودآگاه آنها را دریافت کرد؟ به طور کلی، قصد کتاب حاضر، یافتن چگونگی فرآیندهای ارتباطی در زندگی روزمره و درک رسانه‌ای آن بوده تا بتوان به شناخت درست و موثری دست یافت. نویسنده کتاب اما، علی‌رغم تلاشی که، برای شناساندن ابعاد نشانه‌شناختی کرده است، ولی به دلیل عدم انسجام مطالب و پراکنده‌گویی، در رسیدن به اهدافش ناکام مانده است، به خصوص ترجمه ناهمواره آن نیز، مزیدی بر علت شده، چنان که در مواردی، اصل موضوع یعنی سواد رسانه‌ای هم به حاشیه رانده و حتی فراموش شده است. در حالی که «گینز» می‌توانسته هنر نشانه‌شناسی خود را در کتاب به رخ خواننده بکشد، بدین صورت که به جای پراکنده‌گویی، با کمترین نشانه‌ها، بیشترین معناها را نشان بدهد، اما، هرگز این امر رخ نداده است.

بالاخره این که مقاله پنجم نیز تحت عنوان «کتاب سازی مردانه برای نقش‌های زنانه» به بررسی و نقد کتاب «حضور اجتماعی و نقش‌های زنانه» پرداخته که به صورت مصور و تمام رنگی در سال ۹۴ روانه بازار نشر شده است. این کتاب دارای هفت فصل است. نویسنده آن کوشیده تا نقش و حضور اجتماعی زنان را از منظر جهان‌بینی اسلامی مورد بررسی قرار دهد. به عبارتی، او در پی یافتن پاسخ به سؤالاتی بوده که به نظر خود، امروز این قبیل سؤالات بیش از گذشته اهمیت پیدا کرده‌اند. اما

این که نویسنده کتاب چقدر توانسته به سئوالات مورد نظر خود، پاسخ دهد، محتوای کتاب، نشان می‌دهد که او در این راه چندان موفق نبوده است.

در بخش سوم نیز، دو مصاحبه اختصاصی علمی که یکی به نقد حوزه آموزش روزنامه‌نگاری در دانشگاه‌ها و دیگر محافل علمی پرداخته و آن دیگری نیز، ابعاد قانون دسترسی آزاد به اطلاعات را به طور مختصر برای دوستداران حقوق رسانه‌ها مورد بحث قرار داده است.

حال، کتاب «برداشت‌ها و یادداشت‌ها» با این مباحث، به شما خواننده گرامی سپرده می‌شود، امید که، آن توانسته باشد در حد وسع خود، برای شما حامل رسالتی باشد.

دکتر عباس اسدی

اسفند ۱۳۹۷

Interpretations & Notes Journalistic Critique of Journalism and communications

Abbas Asadi, Ph.D

Professor Department of journalism

Faculty of Communications Allameh Tabataba'i University, Tehran

این کتاب نه یک بیان‌نامه است و نه یک ادعاینامه. آن تنها واکنش‌های نویسنده به محیط و زمانه خویش است که دارای رویکرد آموزشی در حوزه روزنامه‌نگاری، به خصوص روزنامه‌نگاری بین‌المللی است. بنابراین، نکات آموزشی آن، هم به لحاظ سبک نگارش و هم به لحاظ زاویه دید، قابل‌تأمل اند که می‌توانند، جهت نگارش و پردازش سوژه‌ها الگوهای مناسبی باشند.

دکتر عباس اسدی دارای دکترای علوم خبری از دانشگاه پاریس و عضو هیأت علمی گروه روزنامه‌نگاری دانشگاه علامه طباطبائی است. ایشان کتاب‌هایی تحت عنوان «روزنامه‌نگاری در جهان معاصر»، «روابط عمومی بین‌المللی»، «روابط عمومی تخصصی»، «آینده روابط عمومی»، «شناسنامه خبرگزاری‌ها»، «حقوق مخاطبان مطبوعات» و «کرامت انسانی در حقوق رسانه‌ها» و مقالات متعدد علمی - پژوهشی در حوزه روزنامه‌نگاری به خصوص روزنامه‌نگاری بین‌المللی منتشر کرده است. نقدهای اساسی و دقیق ایشان در زمینه روزنامه‌نگاری، به خصوص روزنامه‌نگاری بین‌المللی و همین‌طور ارتباطات در جوامع توسعه‌نیافته بسیار قابل‌توجه است.

